

ประเพณีลอยเรือชาวเล

ย

[สมหมาย ปิ่นพุททศิลป์](#)

[เพลงตนโฮย](#) [เพลงร้องเงย](#)

ภาคใต้ของไทยในอดีตมีชนพื้นเมืองอยู่ 4 กลุ่ม คือ กายาซี เซมัง ซาไก และชาวเล ชนพื้นเมืองดังกล่าว ที่ยังคงมีอยู่จนปัจจุบันคือ ซาไกที่อำเภอธารโต จังหวัดยะลา และที่อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และชาวเลที่จังหวัดภูเก็ต กระบี่ และสตูล

ชาวเลเป็นชนพื้นเมืองที่เร่ร่อนหาเลี้ยงชีพในทะเล ในปัจจุบันชาวเลส่วนใหญ่ขึ้นมาสร้างบ้านเรือนอยู่บนบกและอาบน้ำจืดแทนน้ำทะเล อย่างไรก็ตามการเร่ร่อนไปในทะเลซึ่งจำเป็นต้องอาศัยเรือเป็นพาหนะก็ยังคงมีอยู่เช่นเดิมชีวิตของชาวเลจึงผูกพันกับเรือ ซึ่งเป็นเสมือนหนึ่งบ้านเรือนของเขา ชาวเลจึงมีพิธีเกี่ยวกับเรือถึงปีละ 2 ครั้ง ชาวเลเรียกตนเองว่าโมเคิน (MOKEN) หรือเมาเคิน (MAWKEN) สิงคโปร์เรียกโอรังลาอูด (ORANG LAUT) หรือายัตเลาต์ (RAYAT LAUT) อินโดนีเซียเรียกบาโจ (BADJO) บาโรก (BAROK) เซกะฮ์ (SEKAH) รายัต (RAYAT) หรือยูรู (JURU) ชาวพม่าเรียกว่า เซลัง (SELANG) เซลอง (SELONG) หรือเซลอน (SELON) ชาวเกาะบอร์เนียวเรียกดัยคทะเล (SEADYAK) ในข้อเขียนของพันเอกเยรินีเรียกชาวน้ำ ชาวภูเก็ตเรียกพวกพื้น้องไทยใหม่และชาวเล ส่วนชาวกระบี่ พังงา ระนอง สตูล เรียกชาวเล

ย

ชาวเลในภาคใต้ของไทยมีอยู่ที่จังหวัดภูเก็ต กระบี่ และสตูล จำแนกตามกลุ่มที่ใช้ภาษาได้ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มโอรังลาอูด มอแกน และมาซิง กลุ่มโอรังลาอูดมีประชากรมากที่สุดคือ มีประมาณ 3,000 คน ในจังหวัดภูเก็ตอาศัยอยู่ที่บ้านแหลมตึกแก ตำบลรัชฎา บ้านราไวย์ ตำบลราไวย์ บ้านสะปำ ตำบลเกาะแก้ว ที่จังหวัดกระบี่อาศัยอยู่ที่เกาะพีพีดอน เกาะจำ และเกาะลันตา ที่จังหวัดสตูลอาศัยอยู่ที่เกาะหลีเป๊ะ กลุ่มมอแกนมีประชากรประมาณ 500 คน อยู่ที่บ้านแหลมหลา อำเภอถลุง จังหวัดภูเก็ต และที่อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา ส่วนกลุ่มมาซิงมีประชากรประมาณ 500 คน อาศัยอยู่ที่หมู่เกาะสุรินทร์ และเกาะพระทองในจังหวัดพังงา

เนื่องจากชีวิตของชาวเลผูกพันอยู่กับเรือดังกล่าวแล้ว ชาวเลกลุ่มโอรังลาอูด และชาวเลมอแกนจึงมีประเพณีเกี่ยวกับเรือ เรียกว่า ประเพณีลอยเรือหรือพิธีลอยเรือ โดยทั้งสองกลุ่มจะประกอบพิธีลอยเรือในช่วงกลางเดือน 6 และเดือน 11 เช่น ชาวเลโอรังลาอูด ที่บ้านสะปาลอยเรือตอนเช้ามีวันขึ้น 14 ค่ำ ชาวเลโอรังลาอูดบ้านแหลมตึกเกลอยเรือตอนเช้ามีวันขึ้น 15 ค่ำ และชาวมอแกนบ้านแหลมหลาจะลอยเรือในวันขึ้น 15 ค่ำเช่นกัน แต่จะลอยเรือในเวลา 18.00 นาฬิกา เป็นต้น

ก่อนที่จะมีการลอยเรือ ชาวเลจะจัดเตรียมหาไม้มาเป็นส่วนประกอบของเรือพิธี ชาวเลโอรังลาอูดจะใช้ไม้ทองหลาง และไม้ระกำเป็นส่วนประกอบ ส่วนชาวเลมอแกนจะใช้ไม้สักหินและต้นกล้วย ชาวเลโอรังลาอูดผู้ชายบ้านแหลมตึกเกาะไปตัดไม้ในช่วงตอนเช้าของวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 6 และเดือน 11 แล้วช่วยกันแบกหามหรือบรรทุกเรือมากองไว้นอกหมู่บ้าน ครั้นใกล้เที่ยงจึงช่วยกันตัดถาก และกลึงกลาไม้ทองหลางให้เป็นโครงแกนทองเรือ หัวเรือ ท้ายเรือ และจังกูด และที่สำคัญคือการแกะสลักเป็นรูปคนสูงประมาณ 8 นิ้ว จำนวน 12 ตัว ไว้เป็นฝีพายประจำเรือพายไปสู่เมืองออกและเมืองพลัด เศษไม้ทองหลางที่เหลือจะแกะเป็นเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน เช่น มีด จักก ห่อ เต่า ตะกร้า เป็นต้น ส่วนไม้ระกำที่ตัดมาเป็นท่อนยาวท่อนละประมาณ 4-6 เมตร จำนวน ไม่น่ากว่า 40 ท่อนนั้นชาวเลโอรังลาอูดจะลอกเปลือกนอกทิ้ง แล้วผูกไว้เป็นมัด ๆ เพื่อใช้ประกอบเป็นลำเรือ นอกจากนี้ชาวเลจะช่วยกันหาไม้ไผ่เป็นซี่เพื่อใช้แทนตะปู และเตรียมก้อนหินไว้ตอกแทนค้อนด้วย

ก่อนการประกวดพิธีลอยเรือสักเล็กน้อยคือในเวลาประมาณ 16.00 นาฬิกา ชาวเลโอรังลาอูดจะทำพิธีบูชาโต๊ะตามีที่ โหลาโ หรือศาลพระภูมิซึ่งเชื่อว่าเป็นที่สิงสถิตของโต๊ะตามี หัวหน้าผู้ติดต่อกับโต๊ะตามีเรียกว่า โต๊ะหมอเครื่องประกอบพิธีได้แก่ ไก่ย่าง เหล้า น้ำ เปลือกหอย ข้าวตอกและกำยาน ส่วนสิ่งของอื่น ๆ ที่ชาวเลโอรังลาอูดคนอื่น ๆ นำมาร่วมพิธีด้วยอาจจะมี ขนมหั่วลาน เทียน หมากพลูและยาสูบ โต๊ะหมอนั่งประกอบพิธีศาลพระภูมิโดยเผากำยานในกะลายนึ่งให้ชาวเลที่อยู่รอบ ๆ วนไปทางขวามือรอบศาลพระภูมิจนครบ 3 รอบ จึงจุดเทียนติดไว้บนศาลพระภูมิ แล้วไปรยและขีดข้าวตอกไปที่ศาลพระภูมิทั้งสี่ทิศ ก่อนที่โต๊ะหมอจะขีดข้าวตอกจะเปล่งเสียงโฮ 3 ครั้ง หลังจากนั้นจะปักธงขาวไว้ทั้งสี่ทิศของศาลพระภูมิเป็นการเสร็จพิธี ต่อจากนั้นชาวเลโอรังลาอูดจะนำขนมของตนซึ่งนำมาร่วมพิธีแจกจ่ายกันกิน จะต้องกินให้หมดในที่บริเวณพิธี จะนำกลับไปบ้านไม่ได้ ต่อจากนั้นชาวเลโอรังลาอูดก็จะหาไม้และวัสดุเตรียมสร้างเรือพิธี ส่วนชาวเลมอแกนจะประกอบพิธีที่ศาลพระภูมิในตอนเย็น วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 และเดือน 11 ในเวลาประมาณ 17.00 นาฬิกา เครื่องประกอบพิธีกรรม และการประกอบพิธีกรรมจะคล้ายคลึงกับของชาวเลโอรังลาอูด แต่ชาวเลที่มาร่วมพิธีจะนั่งเป็นรูปครึ่งวงกลมใกล้โต๊ะหมอทางด้านหน้าศาลพระภูมิ และโต๊ะหมอจะให้ชาวเลคนหนึ่งถือกะลาใส่กำยานผวนซ้ายรอบศาลพระภูมิ 3 รอบ โต๊ะหมอให้ข้าวตอกขีดไปที่ศาลพระภูมิ และใช้มือกำค้อนกำยานมาลูบไล่ตัว

พร้อมกับสวดคาถาแล้วดับเทียน ต่อจากนั้นชาวเลก็รับประทานอาหารของตนแจกจ่ายกันกิน เป็นการเสร็จพิธี

ในช่วงตอนเย็นประมาณ 17.00 นาฬิกา

ชาวเลโอรังลาโอดทั้งชายหญิงจะบอกเล่าให้ชายเลในหมู่บ้านไปช่วยกันขนวัสดุที่จะประกอบเป็นเรือพิธีซึ่งกองอยู่นอกหมู่บ้านแห่เข้ามาในบริเวณพิธีกลางหมู่บ้าน หน้าขบวนให้มีดนตรีพื้นเมืองนำหน้า เครื่องดนตรีที่บรรเลงได้แก่ รำมะนา ซอ และฉิ่ง การ**บรรเลงดนตรี**ดังกล่าวนี้ได้ใช้เป็นจังหวะให้ชาวเลรำเดินหน้าขบวน และดนตรีจะบรรเลงในขณะที่ประกอบลำเรือด้วย ชาวเลจะช่วยกันประกอบลำเรือพิธีกันอย่างจริงจัง เรือพิธีดังกล่าวจะประกอบเสร็จเรียบร้อยโดยใช้เวลาประมาณ 7-8 ชั่วโมง เรือของชาวเลโอรังลาโอดที่เสร็จเรียบร้อยแล้วจะมีความยาว 5-7 เมตร ส่วนกว้างที่สุดของลำเรือประมาณ 1 เมตร ความสูงระหว่างท้องเรือถึงกราบขอบเรือประมาณ 70 เซนติเมตร มีเสากระโดงเรือขนาดนิ้วหัวแม่มือ 3 เสา แต่ละเสาสูงประมาณ 1.50 โ 2 เมตร โดยมีผ้าขาวเป็นใบเรือ ส่วนชาวเลมอแกลนจะใช้ต้นกล้วยทั้งต้นเป็นโครงแกนท้องเรือ ใช้ไม้สักหั่นขนาดหัวแม่มือเป็นแกนยึดต้นกล้วยไว้ด้วยกัน กราบเรือจะใช้กากกล้วยแทนกระดานชนวนด้วยไม้สักหั่น ผูกด้วยหวาย หัวเรือทำด้วยก้านเครือกล้วยทั้งท่อน ส่วนท้ายเรือจะมีรูปทรงคล้ายท้ายเรือสำเภา ชาวเลมอแกลนจะช่วยกันประกอบเรือพิธีให้เสร็จเรียบร้อยโดยใช้เวลาประมาณ 6-7 ชั่วโมง สำหรับขนาดของเรือพิธีที่ประกอบเสร็จเรียบร้อยแล้วจะมีความยาวประมาณ 3 เมตร ส่วนกว้างที่สุดของลำเรือประมาณ 1.50 เมตร ส่วนสูงประมาณ 1.30 เมตร และมีเสากระโดงสูงประมาณ 2 เมตร

เมื่อประกอบเรือพิธีเสร็จ ชาวเลโอรังลาโอดจะทยอยกันไปที่เรือพิธีตั้งแต่เวลา 4.00 นาฬิกาของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 และเดือน 11 สิ่งของที่แต่ละครอบครัวนำไปใส่ในเรือพิธีคือ ไข่ไม้ระกำที่แกะเป็นตุ๊กตาแทนคนในครอบครัวจำนวนเท่ากับสมาชิกในครัวเรือน เล็บ ผมและข้าวตอก ก่อนจะขีดข้าวตอกใส่เรือ ชาวเลโอรังลาโอดจะกำข้าวตอกลูบไล่ตามตัวตั้งแต่หัวจดเท้า ด้วยมีความเชื่อว่าข้าวตอกจะได้นำเอาความชั่วร้ายออกจากร่างกายของตนมาสู่ข้าวตอกและล่องลอยไปกับเรือพิธี ส่วนโต๊ะหมอมะสวดคาถาที่ท้ายเรือเมื่อเวลา 6.00 นาฬิกา ต่อจากนั้นชาวเลโอรังลาโอดที่เป็นผู้ชายจะช่วยกันแบกหามเรือพิธีลงไปยังพรตูกเรือหางยาวที่เตรียมไว้ เรือหางยาวจะนำเรือพิธีไปสู่ทะเลเพื่อป้องกันมิให้ความชั่วร้ายในลำเรือพิธีนั้นย้อนกลับมาสู่หมู่บ้าน หลังจากปล่อยเรือพิธีกลางทะเลเล็กแล้ว ถ้าหากว่าเรือพิธีย้อนกลับมาสู่หมู่บ้าน พวกชาวเลโอรังลาโอดก็จะต้องเริ่มทำพิธีกันใหม่จนกว่าเรือพิธีจะไม่ย้อนกลับมาสู่หมู่บ้านอีก ส่วนชาวเลมอแกลนจะมีการนำสิ่งของไปใส่ในเรือพิธีแตกต่างกันกับชาวเลโอรังลาโอด กล่าวคือ จะนำเอาเสื้อผาเก่า ๆ ตุ๊กตากากกล้วยแทนคนในครอบครัวเท่าสมาชิกในครัวเรือน และกระพวงน้ำใส่ไว้ในเรือพิธีตั้งแต่เวลา 15.00 นาฬิกา ของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 และเดือน 11 นอกจากนี้ชาวเลมอแกลนจะถือจานใส่ข้าวสารซึ่งย้อมเป็นสีต่าง ๆ เช่น แดง เหลือง เขียว ฟ้ำ ส้ม เป็นต้น พร้อมด้วยข้าวสีแดงมามอบให้โต๊ะหมอสวดคาถาใส่จานให้ แล้วจึงนำข้าวสารไปขีดรอบ ๆ บ้านของตน ส่วนโต๊ะหมอก็ประกอบพิธีที่เรือพิธีไปตามปกติ ขณะประกอบพิธีห้ามมิให้ผู้ใดเดินผ่านหัวเรือโต๊ะหมอมจะเดินวนซ้ายรอบเรือพิธี 3 รอบ รอบสุดท้ายจะเปล่งเสียงให้น้ำทิศละลา พวกชาวเลมอแกลนจะขีดข้าวสารที่เหลือใส่เรือพิธี ต่อจากนั้นเมื่อโต๊ะหมอสั่งสัญญาณให้ยกเรือพิธี พวกชาวเลก็จะช่วยกันยกเรือพิธีไปบรรทุกเรือหางยาวนำไปลอยกลางทะเลเล็กเช่นเดียวกับกลุ่มชาวเลโอรังลาโอด แต่มีข้อห้ามซึ่งแตกต่างจากกลุ่มชาวเลโอรังลาโอดคือเมื่อลอยเรือพิธีแล้วจะหันกลับไปดูอีกไม่ได้

ในพิธีลอยเรือของชาวเลทั้งชาวเลโอรังลาโอด และชาวเลมอแกลน มีการร่ายรำแบบหนึ่งซึ่งใช้ประกอบการทำพิธีด้วย คือ การร่ายรำที่พวกเขาเรียกว่ารูเงหรือรูเงัก ชาวภูเก็ตรับเรียกว่าการร่ายรำชนิดนี้เรียกว่า ร่องเงิง ชาวเลโอรังลาโอดจะร่ายร่องเงิงกันทั้งเด็กเล็กและคนชรา โดยจะเริ่มร่ายกับตั้งแต่วันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 6 และเดือน 11 ชาวเลบางส่วนจะร่ายรอบเรือพิธีตั้งแต่เรือวางแกนท้องเรือไปจนประกอบเรือพิธีเสร็จ พวกเขาเชื่อกันว่าใครก็ตามที่ร่ายรอบเรือพิธีมากรอบที่สุดจะได้บุญมากเท่าจำนวนรอบที่ร่าย ส่วนชาวเลมอแกลนจะร่ายร่องเงิงในคืนวันขึ้น 14 โ 15 ค่ำ แต่ไม่มีการร่ายรอบพิธีในตอนกลางวันเช่นเดียวกับชาวเลโอรังลาโอด

เมื่อชาวเลโอรังลาโอดลอยเรือพิธีในตอนเช้าของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 และเดือน 11 ไปแล้ว ตอนบ่ายของวันเดียวกันชาวเลกลุ่มนี้จะรวมกันไปแห่ไม้ฮาดักจำนวน 7 ต้น ซึ่งตัดเตรียมไว้พร้อมกับไม้สร้างเรือพิธี ไม้ฮาดักเป็นไม้เสาคอนกรีตต้นแขนยาวต้นละ 2.5 โ 3 เมตร ใช้ไม้ขนาดเดียวกันยาว 2 เมตร ผู้กติดเป็นไม้ขวางเหมือนกับไม้กางเขน ติดใบกะพ้อไว้ที่ปลายไม้กางเขนทั้ง 3 ปลาย ไม้ที่ติดทางขวางเปรียบเสมือนแขน ใบกะพ้อเปรียบเสมือนนิ้วชาวเลโอรังลาโอดจะช่วยกันนำไม้ฮาดักไว้ที่ชายหาดระหว่างหมู่บ้านกับทะเลในเช้าวันแรม 1 ค่ำ เดือน 6 และเดือน 11 ด้วยความเชื่อว่าไม้ฮาดักจะช่วยป้องกันและใบกะพ้อมีใบโรกัยไข่เจ็บและผีร้ายทั้งหลายเข้ามาคุกคามหมู่บ้านนั่นเอง แต่สำหรับชาวเลมอแกลนไม่มีพิธีกรรมเกี่ยวกับไม้ฮาดักเหมือนกับชาวเลโอรังลาโอด

อย่างไรก็ตามยังมีชาวเลโอรังลาโอดบางกลุ่มไม่ได้จัดพิธีลอยเรือดังที่กล่าวมาแล้ว เช่น ชาวเลโอรังลาโอด ที่บ้านราไวย์ อำเภอเมืองภูเก็ต แต่ได้จัดทำพิธีทำนํ้ามนต์ในช่วงเวลาเดียวกับที่ชาวเลอื่น ๆ ทำพิธีลอยเรือ ชาวเลกลุ่มนี้จะทำพิธีในวันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 6 และเดือน 11 การทำพิธีเริ่มด้วยชาวเลโอรังลาโอดผู้หนึ่งจะช่วยกันทำขนมและคลึงเทียนให้เสร็จก่อนเวลา 16.00 นาฬิกา แล้วนำไปทำพิธีปากบางใกล้แหลมกา ส่วนเด็ก ๆ จะช่วยกันแกะสลักหุ่นเป็นภูตผีปีศาจ แลวนำไปตั้งวางไว้ที่ประตูทางเข้าสถานที่ประกอบพิธีโต๊ะหมอมจะสวดมนต์คาถาที่ศาลาชั่วคราวกลางวง**พิธี ปักธงขาว** ล้อมรอบศาลา อัญเชิญโต๊ะตามีมาับของเช่นสรวงขณะตีเผาก่ายานเป็นควันฟุ้งกระจายรอบศาลา ต่อจากนั้นโต๊ะหมอมก็ส่งสัญญาณแก่ชาวเลทั้งหลายให้นำขนมที่ไข่เช่นไข่หัวแจกจ่ายกันกินโดยจะต้องกินให้หมดในสถานที่นั้น หลังจากนั้นชาวเลก็กลับไปยังหมู่บ้าน เมื่อกลับถึงหมู่บ้านชาวเลผู้ชายจะช่วยกันแบกโองไปวางไว้กลางลานหมู่บ้าน และช่วยกันตักน้ำใส่จนเต็ม ต่อจากนั้นนำจานใส่เทียนและมะกรูดมาวางไว้หน้าโต๊ะหมอม โต๊ะหมอมจะทำพิธีประกอบอัญเชิญโต๊ะตามีมาเป็นประธานด้วยการอัญเชิญเป็นทำนองเพลงโบราณ ขณะเดียวกันจะมีชาวเลบางคนตีรำมะนาประกอบการทำพิธีด้วย เมื่อถึงเวลาเที่ยงคืนโต๊ะหมอมจะนำเทียนและมะกรูดไปยังโองนำผ้ามาะกรูดและบีบน้ำมะกรูดลงในโองน้ำทุกโอง ส่วนชาวเลหนุ่มสาวจะมีการเต้นรำร่องเงิงไปจนกระทั่งถึงเวลา 5.00 นาฬิกา ของวันขึ้น 14 ค่ำ (แต่ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงจากการเต้นร่องเงิงเป็นร่าวง) แล้วทุกคนจะไปอาบน้ำที่โองน้ำของตนกลางลานพิธี เมื่ออาบน้ำเสร็จก็ถือว่าเสร็จสิ้นการประกอบพิธี

ประเพณีลอยเรือของชาวเลโอังลาโอด

และชาวมอแกนที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกระทั่งปัจจุบันนับเป็นสิ่งยึดถือร่วมกันที่มีส่วนช่วยให้เผ่าพันธุ์ของชาวเลยังคงสืบมาเป็นกลุ่มเป็นเผ่าอยู่ได้
เนื่องจากประเพณีดังกล่าวทำให้ชาวเลซึ่งเร่ร่อนออกจากกลุ่มเผ่าของตนไปหาเลี้ยงชีพตามเกาะแก่งในท้องทะเลใกล้ต้องกลับไปทำพิธีดังกล่าวซึ่งทำกันอย่างน้อยปีละ 2
ทำให้ได้พบกับญาติพี่น้องเพื่อนฝูง ความใกล้ชิดสนิทสนมกันจึงยังคงแนบแน่นอยู่ต่อไป
ในส่วนของการเล่หมั่มสารพิธีลอยเรือได้มีส่วนอย่างสำคัญทำให้ได้พบปะสนิทสนมกัน โดยเฉพาะในการจับคู่แต่งงาน
ซึ่งเมื่อเกิดความพึงพอใจต่อกันและกันจะอยู่ร่วมกันสร้างครอบครัวใหม่ มีลูกหลานว่านเครือสืบต่อไป นอกจากนี้พิธีลอยเรือยังช่วยฝึกให้ลูกหลานได้ฝึกการทำงานต่าง ๆ
ด้วย เช่น ชาวเลผู้หญิงได้ฝึกฝนการทำงานชาวเลผู้ชายได้ฝึกฝนการต่อเรือ เป็นต้น
การรู้จักเกื้อกูลเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ช่วยให้ชาวเลมีต่อกันโดยประเพณีนี้ช่วยส่งเสริมสนับสนุนซึ่งเห็นได้จากการแจกจ่ายขนมแบ่งปันกินหลังพิธี
เชิญโต๊ะดำมี โดยหามนำกลับไปบ้านอย่างเด็ดขาด
และที่สำคัญยิ่งอีกสิ่งหนึ่งก็คือความเชื่อที่ว่าพิธีลอยเรือได้นำเอาโรคภัยไข้เจ็บและความชั่วร้ายทั้งหลายไปจากหมู่บ้านนั้นย่อมทำให้ชาวเลในหมู่บ้านเกิดความมั่นใจใน
การดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขมีกำลังใจ กล้าที่จะเผชิญภัยสิ่งชั่วร้ายทั้งหลายอย่างไม่หวั่น

บรรณานุกรม

กนก ชวลีภรณ์ โ พิธีลอยเรือโ ใน ประเพณีเกาะภูเก็ท หน้า 91-96 วิทยาลัยครูภูเก็ต 2522 อัดสำเนา
เชมชาติ เทพไชโย ชาวเล : ชนเผ่าพื้นเมืองทางชายฝั่งทะเลตะวันตกของภาคใต้โ ใน รายงานสัมมนาประวัติศาสตร์กลาง. หน้า 246
องค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต 2528, 248 หน้า
ฉันทส ทองช่วย โ ชาวเลและภาษาชาวเลเกาะลิเฮอร์โ ใน รายงานสัมมนาประวัติศาสตร์กลาง. หน้า 254 องค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต 2528,248 หน้า
วิชัย อนันตมงคลกุล โ บันทึกลอยเรือชาวเลโ ใน บันทึกวัฒนธรรมภูเก็ต. หน้า 178 โ 180 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต 2528 ฉบับเขียน
วิสิฐฐะมยะเฉียว โ สภาพปัจจุบันของชาวเลภูเก็ตโ ในรายงานสัมมนาประวัติศาสตร์กลาง. หน้า 262 องค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต 2528, 248 หน้า
สมชาย ปิ่นพุทธศิลป์ โ จี๊ว ประโมทกิจ : แม่เพลงรองเง็งแห่งอันดามันโ เมืองธุรกิจ . 25 กรกฎาคม 2534 โ 4 สิงหาคม 2533 โ 4 กันยายน 2533 หน้า
12
-----. ชาวเล : การปรับตัว. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต 2528, หน้า อัดสำเนา
-----. ประเพณีลอยเรือชาวเล. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูภูเก็ต 2529, 11 หน้า อัดสำเนา
-----. รองเง็ง. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต 2524, 2 หน้า อัดสำเนา

ย

ย

ย

ย ย